

“Pārrobežu pakalpojumi iekšējā tirgū — nozīmīgs ieguldījums ekonomiskajā un sociālajā kohēzijā”

Pētījums

Kopsavilkums

Eiropas vienotais tirgus neapšaubāmi ir veicinājis labklājību un pārticību visā Eiropā, garantējot preču, kapitāla un pakalpojumu brīvu apriti un darbaspēka brīvu pārvietošanos starp dalībvalstīm. Šajā pētījumā ir aplūkoti pēdējie divi aspekti, jo īpaši pārrobežu pakalpojumu sniegšana. Lai sniegtu pārrobežu pakalpojumus, personām bieži ir arī fiziski jāšķērso robežas starp dalībvalstīm. Šādus pakalpojumus var sniegt, īslaicīgi dodoties uz ārvalstīm vai norīkojot darba ņēmējus uz ilgāku laikposmu. Darba ņēmēju norīkošanu nolūkā īslaicīgi sniegt pakalpojumus ārvalstīs regulē Eiropas Savienības direktīvas. Šo noteikumu mērķis ir nodrošināt skaidru regulējumu, lai garantētu godīgu konkurenci un norīkoto darba ņēmēju tiesību ievērošanu, ļaujot gan uzņēmumiem, gan darba ņēmējiem pilnībā izmantot iekšējā tirgus iespējas. Tomēr pārāk stingrs regulējums varētu radīt tirgus pieejamības šķēršļus uzņēmumiem, kuriem ir zemāks darba ražīgums.

Šā pētījuma mērķis ir kvantitatīvi aplēst ieguldījumu, ko pārrobežu pakalpojumi sniedz Eiropas ekonomiskā un sociālajā kohēzijā, lai parādītu iespējamo ietekmi, ko var radīt Eiropas pakalpojumu tirgus pārsmērīga regulēšana.

2014. gadā aptuveni **10,9 miljoni darbvietu** Eiropas Savienībā bija atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta uz citām ES dalībvalstīm. Kopš 2000. gada kopējais to darba ņēmēju skaits, kuri ir atkarīgi no pārrobežu pakalpojumiem, ir gandrīz divkāršojies. Lai arī kopējais nodarbinātības līmenis ES pieauga par 5,5 %, no pārrobežu pakalpojumiem atkarīgais nodarbinātības līmenis ir pieaudzis par 94 %, tādējādi **skaidri sekmējot nodarbinātības līmeņa pieaugumu ES**.

Lai arī mazākas Eiropas valstis un Centrāleiropas un Austrumeiropas dalībvalstis — proporcionāli pret savu kopējo darbaspēku — ir vairāk investējušas pārrobežu pakalpojumu tirgū, lielākā daļa darbvietu, kas ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumiem, atrodas 15 ES “vecajās” dalībvalstīs. Šajās valstīs atrodas aptuveni 74 % no pārrobežu darbvietām, un ar pārrobežu pakalpojumiem saistītajās darbvietās visvairāk darba ņēmēju ir nodarbināti Apvienotajā Karalistē, Vācijā un Francijā. Šis konstatējums saskan ar iepriekšējiem pētījumiem par pārrobežu pakalpojumiem, kuru pamatā ir A1 veidlapu skaits. Vairāk nekā 38 % no darba ņēmēju norīkojumiem, kas šādā veidā ir reģistrēti, notiek starp dalībvalstīm, kurās ir augsts atalgojuma līmenis. Abi šie rezultāti parāda, ka pārrobežu pakalpojumu eksports ir **svarīgs ekonomisks faktors visās dalībvalstīs**. Pēc kopskaita Apvienotā Karaliste ir tā ES dalībvalsts, kura no vienotā pakalpojumu tirgus ir ieguvusi visvairāk. Brexit varētu apdraudēt 1,7 miljonus darbvietu Apvienotajā Karalistē, kas ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumiem.

Lai arī pārrobežu pakalpojumi bieži tiek saistīti ar darbietilpīgiem uzdevumiem, šis pētījums parāda, ka **darbvietu skaits zinātnesietilpīgās pakalpojumu nozarēs**, kas ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta, ir palielinājies gandrīz tikpat lielā apmērā kā **darbietilpīgo pakalpojumu nozarēs**. No pārrobežu pakalpojumiem atkarīgo darbvietu skaits zinātnesietilpīgās pakalpojumu nozarēs kopš 2000. gada ir palielinājies par 77 %. Aptuveni 4,2 % darbvietu zinātnesietilpīgās pakalpojumu nozarēs ES 28 dalībvalstīs ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta. Turklāt

ekonomikas nozare, kas ir visvairāk atkarīga no pārrobežu pakalpojumu eksporta, ir profesionālu, zinātnisku un tehnisku pakalpojumu nozare. Aptuveni 13,6 % darbvieta šajā nozarē ES 28 dalībvalstīs ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta. Tas parāda, ka pārrobežu pakalpojumi ir saistīti ne tikai ar darbietilpīgām darbvietām. Tie ir ļoti svarīgi arī zinātnesietilpīgām darbvietām nozarēs, kurās ir augsts atalgojums.

Attiecībā uz ekonomikas izaugsmi un nodarbinātību pētījumā ir konstatēta **skaidra pozitīva saikne starp pārrobežu pakalpojumiem un ekonomikas izaugsmes un nodarbinātības līmeņa pieaugumu**. Valstīs, kurās ir lielāks pārrobežu pakalpojumu īpatsvars, ir konstatējušas daudz lielāku nodarbinātības līmeņa un IKP pieaugumu nekā valstīs, kuras ir mazākā apmērā iesaistītas pārrobežu pakalpojumu tirgū. Nodarbinātības līmeņa pieaugums ir cieši saistīts ar to, kādu ekonomikas daļu veido darbvieta, kas ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumiem. Ja valsts palielina pārrobežu pakalpojumu nozarē nodarbināto īpatsvaru par 1 %, tās kopējais nodarbinātības līmenis pieaugs par 0,013 %.

Pārrobežu pakalpojumi **labvēlīgi ietekmē visu ekonomiku — arī zinātnesietilpīgās pakalpojumu nozares**. Valstīs, kurās ir proporcionāli vairāk zinātnesietilpīgo darbvieta, kas ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta, salīdzinājumā ar citām valstīm ir konstatējušas lielāku nodarbinātības līmeņa pieaugumu zinātnesietilpīgās pakalpojumu nozarēs.

Turklāt statistikas datu analīze pierāda pozitīvu saikni starp pārrobežu pakalpojumu īpatsvaru un ekonomikas izaugsmi valstī. Samazinot pārrobežu pakalpojumu īpatsvaru par 1 %, kopējais ES 28 dalībvalstu IKP varētu tikt samazināts par aptuveni 8 miljardiem euro. Tomēr šāda aprēķina pamatā ir pieņēmums, ka no pārrobežu pakalpojumu eksporta atkarīgās darbvieta varētu aizstāt ar valsts pieprasījumu pēc darba ņēmējiem, kas pašlaik strādā pakalpojumus eksportējošās nozarēs, tādējādi saglabājot nemainīgu kopējo nodarbinātības līmeni. Tā kā kopumā 10,9 miljoni darba ņēmēju ir atkarīgi no pārrobežu pakalpojumu eksporta, stingrāka tiesiskā regulējuma ietekme uz pārrobežu pakalpojumu eksportu varētu būt ievērojami lielāka. **ES 28 dalībvalstīs kopējā pievienotā vērtība, kas ir atkarīga no pārrobežu pakalpojumu eksporta, 2014. gadā veidoja aptuveni 625 miljardus euro.**

Tā kā var novērot pārrobežu pakalpojumu īpatsvara labvēlīgo ietekmi, vienlaikus saglabājot nemainīgu nodarbinātības līmeni, var pieņemt, ka darbvietām nozarēs, kas savus pakalpojumus eksportē pāri robežām, ir lielāka labvēlīga ietekme uz valsts IKP nekā vidējai darbvietai ekonomikā kopumā.

Pētījumā arī ir konstatēta **pozitīva saikne starp pārrobežu pakalpojumu īpatsvaru un sociālās kohēzijas rādītājiem**. Valstīs ar lielāku pārrobežu pakalpojumu īpatsvaru vidēji ir zemāks to cilvēku īpatsvars, kuri ir pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam. Turklāt to darbvieta īpatsvars, kuras ir atkarīgas no pārrobežu pakalpojumu eksporta, labvēlīgi ietekmē vidējo laimes un apmierinātības ar dzīvi rādītāju. Tādējādi lielāks no pārrobežu pakalpojumiem atkarīgo darbvieta īpatsvars **palielina valsts vidējā iedzīvotāja laimes līmeni**.

Ietekme, kādu no pārrobežu pakalpojumiem atkarīgo darbvieta īpatsvars atstāj uz sociālo kohēziju, ir būtiska, taču absolūtos skaitļos — diezgan neliela. Ja pārrobežu pakalpojumu īpatsvars palielinās par 1 %, apmierinātības rādītājs skalā no 1 līdz 4 punktiem palielinās par 0,0086 punktiem. Tomēr iepriekš iegūtie rezultāti liecina, ka pārrobežu pakalpojumi ir svarīgs kopējā nodarbinātības

pieauguma virzītājspēks un, izvērtējot pārrobežu pakalpojumu sniegto ieguldījumu sociālajā kohēzijā, jāņem vērā to labvēlīgā ietekme uz darbvietu radīšanu un darbvietu drošību.

Rezultātā var novērot skaidru pozitīvu saikni starp pārrobežu pakalpojumu eksportu un sociālo kohēziju, ekonomikas izaugsmi un jo īpaši nodarbinātības pieaugumu. Tādējādi pārrobežu vērtības veidošanas ķēžu īstenošana pakalpojumu nozarēs var tikt raksturota kā **svarīgs Eiropas ekonomikas virzītājspēks**.

Labu dzīves apstākļu saskaņošana ES ir ES sabiedrībai svarīgs faktors. Lai atbalstītu šo mērķi, Eiropas vienotais pakalpojumu tirgus ir jāveido tā, lai atšķirības starp valstīm nebūtu pārāk lielas. Tomēr pārāk stingrs regulējums attiecībā uz iespēju sniegt pārrobežu pakalpojumus varētu nelabvēlīgi ietekmēt dzīves apstākļu saskaņošanu starp dalībvalstīm, jo tas ierobežotu ekonomikas izaugsmi un nodarbinātības pieaugumu.

Lai arī tiesiskajam regulējumam ir jāgarantē pārrobežu pakalpojumu jomā nodarbināto tiesības un darba apstākļi, būtu jāizvairās no pārmērīga regulējuma, kas nopietni kavē pārrobežu pakalpojumu sniegšanu. Šajā pētījumā izmantotie dati liecina, ka dažādas ekonomikas nozares ir atšķirīgā mērā atkarīgas no pārrobežu pakalpojumiem, tādēļ ES noteikumi par pakalpojumu eksportu var dažādi ietekmēt saimniecisko darbību. Lai pārrobežu pakalpojumu regulējums būtu efektīvs, tajā jāņem vērā minētās atšķirības. **Piemērojot noteikumus tikai pakalpojumu nozarēm, kurām ir nepieciešams atbilstošs regulējums**, vienotais tirgus var būt daudz efektīvāks.